

подема или ранен в най-святото кътче на душата си. Само човек, устремен с такава страст при полета, пада с такива тежки рани в отчаянието си. Никога няма да разбере личността на Яворов и неговата социална поезия онзи, който изключва от тях трагичните дисонанси, болезнените вопли, самотните блуждения на неговите „Безсънници“. Портретът на поета може да бъде нарисуван единствено чрез неговите светлини и контрастни сенки, които са същност и специфика на цялостната личност, а не чрез последователни периоди, откъснати един от друг като рая от ада. Истина е, че в различни периоди се проявяват по-силно едни или други черти на личността. Истина е, че съобразно с това и тъкмо защото беше дълбоко искрен в своите творчески откровения поетът изрази по различен начин и полета, и паденията си. Яворов не скри нищо от болестта на душата си, която беше болест на епохата. Характерно е обаче, че при него нямаме прекъсване в два напълно противоречиви периода, защото никой не може да отрече, че драмите на Яворов представят нов етап, твърде различен от „Безсънници“ и твърде близък по метод до ранната му поезия. Сложният спектър на Яворовата душевност и оттук твърде противоречивите реакции на тази душевност в живота и в поезията станаха за съжаление мерило, което показва ограничените мащаби на историческо мислене у някои наши съвременни критици. Схематизмът и догматизмът тъкмо в сблъскването си с проблематиката на Яворовото творческо развитие показваха безсилието си да се справят с многообразието на живота.

*

Яворовите „Безсънници“, излезли от печат през 1907 г., изненадаха всички, дори и онези, които най-много поощряваха развитието на поета в тази посока.

„Без път“ нарече поетът блужденията си от онова време. И макар че кошмарните видения завършваха в „Благовещение“ с обещаващия звън на едно ново зазоряване, мрачните сенки на нощта създаваха истинската атмосфера, в която Яворов се изживяваше като творец през онези години. Образите в някои от тези стихотворения загубваха своята художествена плът и ставаха отвлечени символи. Орнаментът заменяше на места непосредните багри на живота. Блестящата форма ставаше понякога самоцел.

Цялата наша културна общественост изживяваше по различен повод и случай дълбок смут за блужденията на голямото дарование. Любовта към поета се чувствава в тревогата от „Безсънници“ не по-малко, отколкото във възторга от първата му стихосбирка. Тръпки на гняв и страх за нещо голямо и ценно в българската литература разтърсват могъщия стълб на българщината Ив. Вазов. „В тията на декадентщината се е залутал и даровития млад поет г. Яворов . . . — негодува той. — Каква е например тая поетическа галиматия, с която тоя хубав талант изнасилва и себе си, и нас?“ — „Имайте почит към читателите си!“¹⁶ —

¹⁶ Х. (Ив. Вазов), Литературни бележки, *Мир*, XII, бр. 1981, 29. X. 1906 г.